

nyelvérzékük előtt azt tette: *igen széles ségő*, mint ma is mondjuk: *igen éles eszű* stb.)

121. *Jogljának neki* a BécsiC-ben («deferant honorem») ügy látszik a. m. békéljenek jogjához, jobb kezéhez; l. *Békéllik* NySz.

132. «*talántál*» így olvasandó: *talán-tal*, mert hisz az utótagja = *tal(án)*.

SIMONYI ZSIGMOND.

Kisebb közlések.

Néhány egytagú igénk eredetéről. Szilasi M. «Kombinált műv. és mozz. igeképzők» című, különben igen alapos és eredeti értekezésében helyreigazításra szorúl a következő tétel (NyK. 24: 182.): «Ismeretlen eredetűek, de hosszú utolsó magánhangzójuk szintén eredeti kettős mássalhangzóra enged következtetést, vagy ha nem is, azok analógiáját követhették: *gyúr-, gyűr-, ír-, szór-, szűr-, tür-, mer-*». A *tür-* szó kivételével valamennyinek régóta ismeretes az eredete: *gyúr-* = török *jour-, jorur-* «kneten, zusammenkneten» (Zenker), altaji-tatár *jura-*, tobolszkitatár *juvar-* «tésztát dagasztani, gyúrni» (Budag.), l. Vámbéry: Szóegy. és Budenz jelentését, továbbá Vámb. Magy. Ered. | *ír* = köztörök *jaz-*, csuvas *sír-* u. o. s több más helyen is | *szór* = csag. *saur-, sawur-* «streuen; wannen (getreide)» (Zenk.) | *szűr-* = tör. *süz-* «durchseihen, durchdrücken (durch ein tuch)» (Zenk.), csuvas *sör-* id. h. u. o. | A *gyúr-* igét Vámb. a *tür-*, (pl. föltűri ingét) változatának tartja s az oszm. *dür-* «gyúrni, göngyölni» szót egyezteteli vele (l. Szóegy.). A tatárban is van *tür-* «összegyúrni, összegöngyölni, összekuszálni» (Budag. I, 389.). Budenz mellözi ez egyeztetést, pedig találó hangbeli analógiák: *töm-, dömöszöl-, gyömöszöl;* *tüszö-, dészü* és *gyüszö* | *mer-* «haurire» megvan Budenz MUGSzótárában (vog. *amért*) stb.; v. ö. még hozzá: votj. *omirt-* «schöpfen».

—B.—

Megint egy «szláv-litván hangtörvény». Munkácsi a mult füzetben végszót irt a *vidrá*-hoz, a melyben sok furcsa dolgot mond, nekem pedig egyebek közt leczkét tart a kötelességtudásból, a mi bizonyosan rám fér, ő hozzá pedig, volt tanítványomhoz, olyan nagyon jól illik. De hát mindez szót sem érdemel, csak ne fedezett volna föl megint «szláv-litván hangtörvényt». Tiltakozik ugyan erősen az ellen, mintha ő ehhez a dologhoz értene, — «elvégre is szerény munkásságom irányának egyetlen ismerője sem várja tőlem a szláv-litván hangtörvények tisztázását», l. 67. l. — de azért be nem fejezheti mondókáját a nélkül, hogy

nagy merészen ki ne jelentsen megint valami újat a szláv-litván hangok viszonyáról. Főlépti pedig tételét Miklosich egy ő előtte is immár nyilván való botlásán és a tényekben való teljes járatlanságát pótolja — erős logikával. Miklosich, a ki hangtani kérdésekben vajmi könnyen veszi a dolgot és teljesen a régi iskolához tartozik, a szláv *vydra* szó mellé következetesen a litván *udra* alakot teszi rövid *u*-val, pedig a litván szó *údra*-nak hangzik. Ha Miklosich az újabb nyelvészek pontosságával jár el, mindenek előtt nem állította volna, hogy a szláv szó egy litván *udra*-nak felel meg, mert *vydra*-nak csak litván *údra* lehet tökéletes mása, de bizonyára észre is vette volna nem sokára, hogy a litván szót helytelenül jegyezte ki rövid *u*-val és nem ismételte volna évtizedeken át egy és ugyanazt a helytelen alakot. Mindenesetre jellemző, hogy Miklosich, ha csak a *Lexicon palaeoslovenicum* újabb kiadásától indulunk is ki, tovább mint husz évig újra meg újra hibásan írja le épen azt a szót, amelyre Munkácsi egész okoskodását építi. Miklosich még 1886-ban sem tudta, hogy *údra*-nak hangzik a litván szó, így tehát némileg érthető, hogy az akkor megjelent *Etymologisches Wörterbuch* című, egyébiránt sok tekintetben kitűnő munkájában tévesen azt mondja: «asl. *vydra* aus *údra*». Hogy litván *udra* alak nincs is, azt most már Munkácsi is tudja, de hát ha valaha mégis volt ilyen alak? Munkácsi erről az eshetőségről sem feledkezik meg, csak hogy megtudjuk, mi kíváncsi szlavisták, hogy hát akkor mi lett volna, és ime kész egy új szláv-litván hangtörvény: «egy régibb rövid hangzójú litván *udra* alaknak szabályos szláv *údra* másából is csak *vydra* felelt volna!» Ugyan ki állítja azt? Talán Miklosich? Miklosich igenis azt hiszi, ámbar tévesen, hogy kivételesen rövid szókezdő *u*-nak a szláv nyelvekben *vy* is felelhet meg,^{*)} de különben ő is a szabályos hangfejlődésnek azt tekinti, hogy ha ilyen szókezdő rövid *u*-nak *vъ* (*vü-*) felel meg a szlávban (lásd *Altslovenische Lautlehre* 3-ik kiadás, 145. l.). Ennek az új hangtani törvénynek atyja egyedül Munkácsi Bernát, a ki abból, hogy Miklosich a tények nem kellő ismerésével azt állította, hogy *vydra údra*-ból lett, nem tudom milyen logikával azt olvasta ki, hogy minden szókezdő *u* (= szláv *ü*): *vy* lesz! Igaza van Munkácsinak, tőle a «szláv-litván hangtörvények tisztázását» nem várjuk.

ÁRSBÓTH OSZKÁR.

Török (oszmanli) eredetű jövevényszavainkhoz. A törökség magyar jövevényeit Miklosich mutatta ki (*Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente im türkischen Wortschatze*. Wien, 1889). Meyer Gusztáv nem rég egy figyelemre méltó tanulmányt tett közzé a bécsi akadémia *Sitzungsberichte*-iben (1893, 128. köt.: *Türkische Studien*), a hol vizsgálat alá veszi a törökség (nyugati) görög és román

^{*)} Szemben Miklosichnak csak nagy kritikával használható ószlovén hangtanával fölhipom nyelvésztársaim figyelmét Leskiennek sokkal rövidebb, de azután igazán csaknem az utolsó betűig megbízható összeállítására, a melyet óbolgár nyelvtanának 50 első lapján találni (*Handbuch der altbulgarischen Sprache*. Zweite Auflage. Weimar 1886).

elemeit. Bevezetésben kimutatott néhány, Miklosichtól föl nem említett török nyelvi magyar jövevényt; ezek a következők:

1. Oszm. *barda*, 'botteheraxt' < rum. *bardă* < magy. *bárd* (v. ö. Nyr. XXIV. 61. l.). Az oszmanli alak nem magyar, hanem rumuny jövevény, a hová a magyarból került (Cih. II. 479);

2. oszm. *ladinga*, 'art patrontasche' < magy. *ládika* (?) 'kistchen, schatulle'. Meyer ez egybeállítása helytelen, mert az oszm. alak a jelentésileg is teljesen egyező magy. *lódíng* (< ném. *ladung* Dankovszky, Nyr. XIX. 99 és az én német vendégszavaim) mása. A vég *a* azonban azt sejteti, hogy a magyarból ez alak délszláv közvetítéssel került bele a törökségbe;

3. oszm. *major*, 'meierei' (Zenker) < magy. *major*;

4. oszm. *mukan*, 'schafhirt oder schafzüchter aus Siebenbürgen' (Zenker) < rom. *mocan* > magy. *mokány* (v. ö. Szinnyei Nyr. XXIII. 10. füz.); nem közvetlen a magyarból való, hanem román jövevény;

5. oszm. *mamaliga*, 'polenta' < rom. *mămăligă* > magy. *mamali* (*ga*?) (v. ö. szerb, horv. *mamaljuga*, kis or. *mamatyga*); az oszmanli valamint a magyar alak rumuny jövevény;

6. oszm. *paljos*, 'petite epée à deux tranchants, poignard' < magy. *pallos* (v. ö. rum. *palos*, szerb *palos*, t., cseh *palos* | lengy. *pałasz*, or. *palasъ*, ném. *pallasch*, ol. *palascio*). A magyar szó eredetére v. ö. NyK. 6:310, 8:588, Nyr. 17:449, 18:395. — Lehet, hogy az összes európai alakok a tör. *pala*, 'degen' (Bud. I. 310, Mikl. EtymWb.) szóra vezethetők vissza; kérdés azonban, hogy magyarázódik az *-s* végzet. A mi az oszm. *paljos*-t illeti, nézetem szerint ez sem került egyenesen a magyarból a törökbe. A hosszú magyar *l* az oszmanliban nem vált volna *lj*-vé; ez szláv hangtani megfelelés [v. ö. kis or. *mamatyga*, szerb. horv. *mamaljuga* (az *l* = *ll*-féle); magy. *zsellér*, szláv *zeljar* stb.]. Az *lj* tehát szláv területre mutat, s így a *paljos* sem a szó szoros értelmében vett magyar jövevény;

7. oszm. *casar* < magy. *császár*. Így nevezték régen a törökök a német *császár*-t.

A Meyertől fölhozott oszmanli magyar vendégszók a hangalakok szigorú mérlegelése mellett inkább délszláv vagy rumuny jövevényeknek bizonyulnak; a *császár* és a *major* azonban közvetlen magyar átvételek.

MELICH JÁNOS.